

Gutštejn – průzkumy a stabilizace hradní zříceniny

PETR SOKOL

Klíčová slova: Gutštejn — opravy a úpravy hradních zřícenin — průzkumy — torzální architektura — konzervace zdiva

V roce 2011 byla dokončena celková stabilizace zříceniny hradu Gutštejna u Konstantinových Lázní v okrese Tachov. Tato památka ve vlastnictví státu, spravovaná Národním památkovým ústavem, je díky svému umístění a krajinnému kontextu považována za nejromantičtější hradní zříceninu západních Čech (obr. 1). Tomu odpovídá její obliba mezi turisty. V posledních desetiletích bylo zřejmé, že některé, zejména vyšší partie zděných konstrukcí (koruny zdí, záklenky oken a podobně) zanikají doslova před očima a jejich stav představuje nebezpečí pro návštěvníky, nehledě na ohrožení památkových hodnot.¹

V minulosti byly z bezpečnostních důvodů opakovane podnikány pokusy zamezit návštěvníkům ve vstupu do areálu a upozornit je na nebezpečí havárie zdiva (vybudování palisády na přístupové straně, osazení dvířek v otvoru do věže v období let 1996–1997). Tyto snahy měly však vzhledem k charakteru hradní zříceniny jen omezený efekt a dobu trvání. Nebezpečí představovala na několika místech destruovaná, v prudkém skalnatém svahu umístěná jižní parkánová hradba, po jejíž koruně v úrovni parkánu se návštěvníci mohli volně pohybovat, destruované severozápadní nároží hradního jádra, rozvolněná koruna bergfritu a především vrchní část jižní stěny jižního paláce. Nejpozději od devadesátých let 20. století byl patrný rychlý úbytek zdiva nad záklenky oken v patře, z nichž jeden docela zanikl. Další nebezpečí představovaly rozvolněné koruny většiny úseků zdí, vertikální poruchy zdiva a postupná eroze zdiva bez povrchové úpravy stěn. Na některých místech se na ohrožení zdiva podílí eroze skalního podloží – metamorfované břidlice (zejména u jižní hradby, klenby sklepa a již zaniklého východního čela hradního jádra s navazující parkánovou hradbou na jižní straně bergfritu).

Kromě bezpečnostních rizik představovala degradace zděných konstrukcí i ohrožení jak vlastní hmoty zdí, tak rozsáhlých ploch omítek na interiérových i exteriérových stěnách, dochovaných místy i s původním lícem.

K hodnotám zříceniny hradu Gutštejna patří značně rozsáhlý soubor dřevěných prvků, tvořený zbytky přibližně 50 nosníků samonosného lešení, které lze nalézt ve všech částech objektu, několika stropních trámů v severním i jižním paláci a ve věži, trámového roštu v bergfritu, překlady střílnových okének tamtéž, pouzdry na okenní a dveřní závory a dále zbytky dřevěných okenních sedátek v jižním paláci a parapetu a okenního sedátka v severním paláci.²

Naopak kamenické články středověké architektury se v původní poloze vyskytují na Gutštejnu pouze na dvou místech: na vstupním portálu s konzolkami na jižní straně bergfritu a na ostění střílny v parkánovém křídle. Další architektonické prvky z pískovce, či spíše jejich části, byly druhotně použity ve zdivu v různých částech areálu.

Dokončení hlavních stabilizačních prací na zřícenině Gutštejna v roce 2011 je důvodem k tomu, abychom si připomněli vývoj poznání tohoto hradu a péče o něj v posledních letech (od roku 1995, kdy objekt do své správy převzal tehdejší Památkový ústav v Plzni). Následující text však není tolik potřebným souhrnným vyhodnocením dosavadních poznatků o hradu, ale stručným shrnutím jednotlivých odborných a stavebních činností, které byly na památce provedeny, s důrazem na právě ukončené stabilizační zásahy. Konkrétní výsledky výzkumů a průzkumů (historických, archeologických, stavebně-historických, dendrochronologických a dalších) obsahují jiné, zde citované práce.

Stav poznání dějin hradu a jeho stavebního vývoje

Ač jde o hradní zříceninu poutající k sobě pozornost nejpozději od romantického období 19. století, hloubka poznání dějin hradu Gutštejna této pozornosti a oblibě neodpovídá. Nejde ani tak o důsledek absence odborného zájmu, jako spíše o možnosti pramenů. Dějinami hradu

1 Značné škody hrad utrpěl již dříve, v průběhu 20. století. K roku 1925 je zmiňována dobře dochovaná nádvorní zeď severního paláce, doložená stejně jako zbytky parkánové hradby mezi jižním palácem a věží i fotograficky (DURDÍK, T.; ÚLOVEC, J.: *Hrad Gutštejn, katastrální území Okrouhlé Hradiště, okr. Tachov*, s. 36, tab. X). V 70. letech 20. století je fotograficky doložena menší míra destrukce západní zdi jižního paláce (k roku 1925 snad uvedena ještě s částečně dochovaným oknem?) a zdi uzavírající horní nádvoří od západu (s další, dnes neexistující střílnou?), což jsou části hradu nyní daleko více destruované či zcela zaniklé.

2 Z uvedeného souboru jsou ve špatném stavu především některé části trámového roštu v bergfritu. Dřevěných prvků se stabilizační práce netýkaly, projekt ani rozpočet s jejich ošetřením nepočítaly. Výjimku představovalo vyzdění kaverny mezi zdivem a poškozeným dřevěným překladem jednoho ze střílnových okének na interiérové východní stěně bergfritu.

Obr. 1. Okrouhlé Hradiště (okres Tachov), zřícenina hradu Gutštejna. Celkový pohled ze severovýchodní strany. Stav po památkové obnově. (Foto P. Sokol, 2012)

z hlediska písemných pramenů se v novější době zabýval především J. Úlovec a J. Jánský,³ stavebním vývojem pak T. Durdík.⁴ Nejsystematičtěji se Gutštejnu věnovala E. Kamenická prostřednictvím několikaletého archeologického výzkumu, jehož výsledky však nejsou dosud v dostatečné míře publikovány.⁵

Hrad Gutštejn byl založen z obranného hlediska v nepříliš výhodné poloze – sice na ostrohu vyběhající z mírného svahu do údolí, přesto však převýšeném blízkými svahy údolí potoka Hadovka i vlastním předpolím. Místo jeho založení bylo předurčeno stezkou minimálně raně středověkého původu a navázalo na hradiště Bezemín a Šipín, existující v 8.–13. století ve vzdálenosti přibližně 0,9–1,3 km severovýchodním směrem nad údolím potoka.⁶

První písemná zmínka o Gutštejnu pochází z roku 1316 (predikát Jetřicha z Gutštejna). Založení hradu se předpokládá v době okolo roku 1300 nebo i dříve, v souvislosti s dělením majetku pánů z Krašova. Rod pánů z Gutštejna, patřící zejména v 15. století k nejvýznamnějším v Čechách, vlastnil hrad až do roku 1549.⁷ V dubnu 1422 byl hrad obléhán a snad i dobyt husity.⁸ Pro stavební vývoj hradu byla tato událost zřejmě značně důležitá. Vzhledem k tomu, že střední část bergfritu včetně patra s jižním vstupním otvorem obsahuje dřevěné prvky pocházející ze stromů skácených vždy v létě roků 1421 a 1422,⁹ je zřejmé, že věž byla v uvedené úrovni opravena po zkušenostech s právě zmíněným obléháním.¹⁰

Další dendrochronologicky datovaná a výrazná přestavba hradu (nástavba věže a zřejmě i navazujícího severního paláce) proběhla koncem osmdesátých let 15. století. Tyto úpravy lze dávat do souvislosti s Burianem II. z Gutštejna, královským radou a hejtmanem Plzeňského, Rakovnického a Žateckého kraje, který měl prostředky na uzpůsobení rodového hradu nárokům odpovídajícím jeho společenskému postavení. Od doby jeho otce Buriana I. však již Gutštejn nepatřil k předním sídlům příslušníků hlavní větve rodu (těmi byly především Rabštejn, Nečtiny a Tachov) a ani gutštejnské panství s několika vesnicemi nejspíš už nehrálo žádnou velkou hospodářskou roli.¹¹ Svou izolovanou polohou a povahou svých majitelů byl hrad zřejmě předurčen k tomu, aby se za potomků Buriana II. stal v závěru 15. a v první třetině 16. století zázemím pro lapkovské a politické aktivity odbojných pánů z Gutštejna a jejich spojenců. Zapojením do těchto aktivit (včetně věznění rukojmí a ukrývání psanců) se Gutštejn tehdy stal nechvalně pověstným nejen v Čechách, ale – též díky německému původu spojenců pánů z Gutštejna – i v území daleko na západ od česko-německé hranice.¹² Využití hradu k nekalým účelům bylo usnadněno vícero obytnými a skladovacími prostory, jimiž hrad v té době disponoval (severní a jižní palác, parkánové křídlo, rozsáhlý sklep).

Hrad byl po svém prodeji v roce 1549 zřejmě v základní míře udržován minimálně do konce šedesátých let 16. století, kdy mizí z písemných pramenů.¹³ Jeho největší stavební rozvoj probíhal během 15. století a výsledná podoba z konce tohoto století byla určující pro dnešní vzhled památky. Hrad byl bezpochyby díky své izolované poloze v řídké osídlené krajině ušetřen masivního rozebírání zdí

na kámen; zříceniny jakožto zdroje stavebního materiálu využíval asi jen blízký dvůr Daňkov.

Stav hradní zříceniny coby výletního místa se postupně zhoršoval. V roce 1903 byla zřícenina Gutštejna opravena (společně s hradem Švamberkem/Krasíkovem) správou bezdružického panství. Po pozemkové reformě se stala státním majetkem a následně nebyla až do devadesátých

3 ÚLOVEC, J.: *Gutštejn, historie hradu a jeho držitelů*. DURDÍK, T.; ÚLOVEC, J.: c. d., s. 4–48. ÚLOVEC, J.; JÁNSKÝ, J.: *Hrad Gutštejn*. JÁNSKÝ, J.: *Hroznatovci a páni z Gutštejna*. V písemných pramenech se hrad objevuje většinou jen v predikátu, což ztěžuje poznání jeho vlastní historie. ÚLOVEC, J.; JÁNSKÝ, J., c. d., s. 79, 96.

4 Především DURDÍK, T.; ÚLOVEC, J., c. d., s. 49–109. DURDÍK, T.: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 143–146. DURDÍK, T.: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, Dodatky 2*, s. 28–29. DURDÍK, T.; SUŠICKÝ, V.: *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků*, s. 38–42. Kromě prací T. Durdíka je nutné uvést i starší práci – MENCLOVÁ, D.: *České hrady*, 1. díl, s. 356–358.

5 KAMENICKÁ, E.: *Hrad Gutštejn, Předběžná náleзовá zpráva o zjišťovacím archeologickém průzkumu*. KAMENICKÁ, E.: *Hrad Gutštejn, Předběžná náleзовá zpráva o předstihovém archeologickém výzkumu*. KAMENICKÁ, E.: *Gutštejn hrad, Náleзовá zpráva archeologického výzkumu*. KAMENICKÁ, E.: *Gutštejn hrad, Předběžná náleзовá zpráva*. KAMENICKÁ, E.: *Gutštejn hrad, Souhrnná zpráva z jednotlivých etap výzkumu*. KAMENICKÁ, E.: *Archeologický výzkum hradu Gutštejna*. KAMENICKÁ, E.: *Hrad Gutštejn – závěrečná 4. etapa archeologického výzkumu v rámci programu „Věda a výzkum“*. Výzkum se formou plošně omezených sond dotkl všech hlavních částí hradu vyjma sklepa a předhradí. K jeho hlavním výsledkům patří částečné poznání zástavby východní části hradu včetně brány, nále� cisterny, rozlišení úseku hradební zdi na jejím zásepu, jílové izolace nad klenbou sklepa a potvrzení mladšího původu věže ve vztahu k starším etapám vývoje stavby severního paláce.

6 KAMENICKÁ, E.: *Komplexní průzkumy a dokumentace areálu zříceniny hradu a jeho postavení v krajinné památkové zóně*, s. 1.

7 DURDÍK, T.; ÚLOVEC, J., c. d., s. 9–21.

8 Ještě T. Durdík s J. Úlovcem uvažovali spíše o neúspěchu obléhání (DURDÍK, T.; ÚLOVEC, J., c. d., s. 17–18). Naopak J. Jánský považuje dobytí Gutštejna za jisté. Viz ÚLOVEC, J.; JÁNSKÝ, J., c. d., s. 82. JÁNSKÝ, J.: *Kronika česko-bavorské hranice*, 1. díl, s. 150.

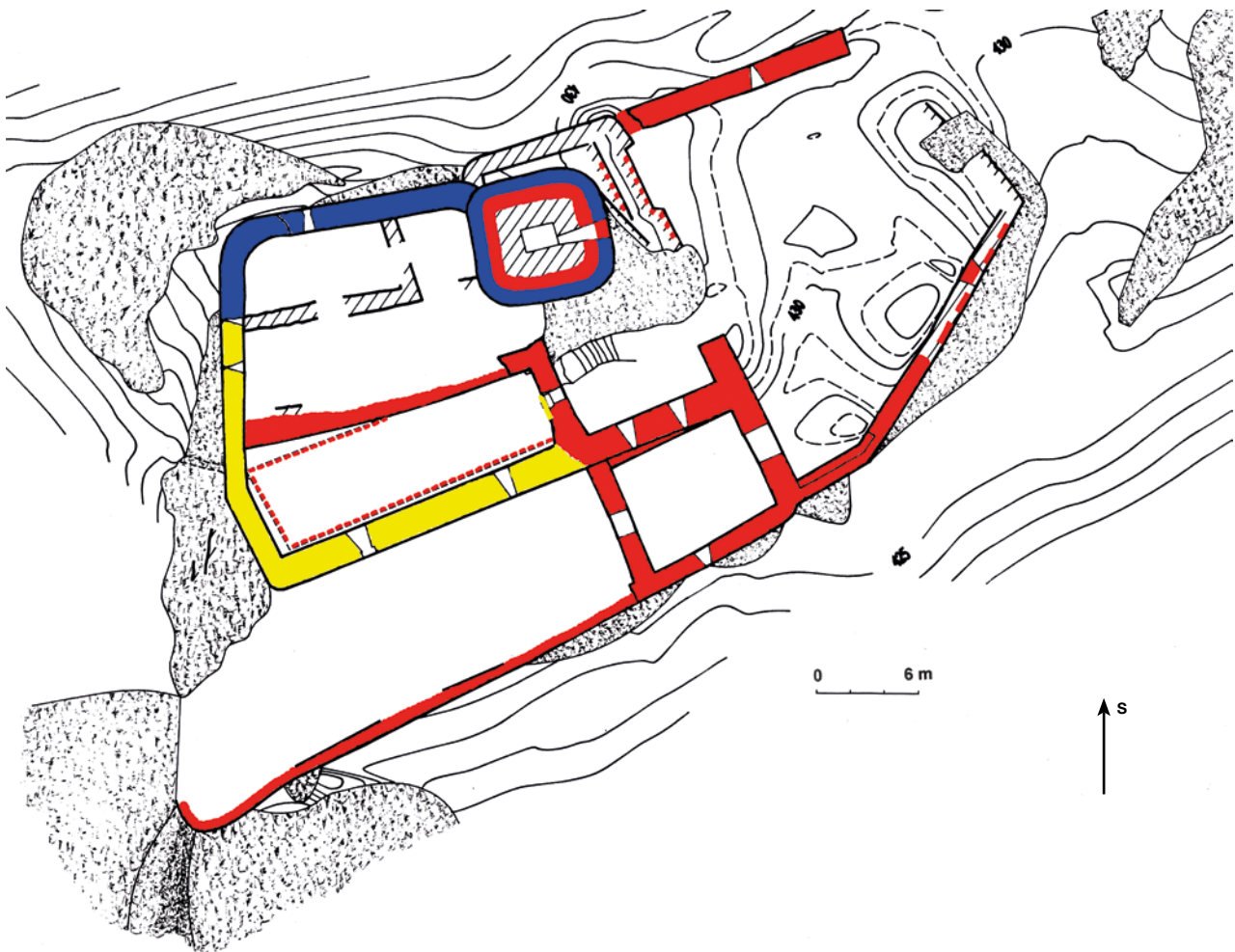
9 KAMENICKÁ, E.: *Gutštejn hrad, Předběžná náleзовá zpráva*, s. 7. KYNCL, T.: *Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků hradu Gutštejn*.

10 Že se tehdy jednalo o opravu již stojící věže a ne o její novou výstavbu, je možné soudit podle nevelkého výškového odstupku mezi datovaným dřevěným roštem a podlahovým ústupkem zdíva dosavadní věže (cca 60 cm), který by v případě novostavby postrádal smysl. Na základě archeologických poznatků lze výstavbu věže klást do doby nedlouhou před touto opravou, tedy na konec 14. či počátek 15. století. KAMENICKÁ, E.: *Hrad Gutštejn, Předběžná náleзовá zpráva o předstihovém archeologickém výzkumu*, s. 7–8, 10–11.

11 ÚLOVEC, J.; JÁNSKÝ, J., c. d., s. 81, 83. Burian II. si však upraveného Gutštejna příliš neužil, zemřel zřejmě roku 1490. Tamtéž, s. 84. Jistým komfortem a reprezentační úrovní musel hrad tou dobou oplývat, jelikož roku 1507 zde Jetřich z Gutštejna hostil poselstvo falckého kurfiřta Filipa. JÁNSKÝ, J., cit. 2, s. 88.

12 Podrobněji k tomu ÚLOVEC, J.; JÁNSKÝ, J., c. d., s. 84–95.

13 DURDÍK, T.; ÚLOVEC, J., c. d., s. 21. JÁNSKÝ, J., cit. 3, s. 95–96.

Obr. 2. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Půdorys v úrovni přízemí se schématickým vyznačením rozsahu jednotlivých etap stabilizace památky (žlutě etapa v roce 2009 – západní část jižního paláce a západní hradba nádvoří; modře etapa v roce 2010 – severní palác, vnější plášť bergfritu; červeně etapa v roce 2011 – vnitřní strana koruny zdi bergfritu, sklep pod jižním palácem, severní zeď a východní část jižního paláce, parkánové stavení, jižní parkánová hradba, fragmenty čelní hradby pod bergfritem, severní a jižní hradba východní části hradu). (Zaměření převzato z DURDÍK, T.: Gutštejn, zřícenina hradu, 1995–1996; vyznačení jednotlivých pracovních etap P. Sokol, 2012)

let 20. století opravována.¹⁴ V současnosti je vnímána jako podstatný a charakteristický krajinnotvorný prvek a významná součást kulturní krajiny.¹⁵

Ani stavební vývoj hradu nelze považovat za dostatečně poznáný; vzhledem k míře dochování některých částí hradu bude sotva kdy spolehlivě v plnosti poznán. Pro konkrétnější časové a slohové zařazení chybí architektonické detaily i písemné prameny. Záleží tedy především na stratigrafických vztazích. Významná jsou také dendrodata zjištěná k některým částem objektu. T. Durdíkem byla rozlišena řada stavebních fází, u nichž si však nemůžeme být vzhledem k fragmentárnosti zděných konstrukcí vždy jisti jak jejich vzájemnou souvztažností, tak i tím, zda nejde v některých případech spíše o projevy technologických etap jedné stavební fáze či lokální opravy.

Vzhled hradu ve 14. století zůstává až na dílčí jednotlivosti zahalen roušskou tajemství. O dílčí poznatky jde i pro první polovinu 15. století. V ucelené formě lze vzhled hradu rekonstruovat nejspíše až pro konec 15. století, u některých částí až pro století šestnácté.

Na počátku 20. století probíhaly opravy a doplňování zdiva na několika místech v plošně omezeném rozsahu. Hradní zřícenina byla při tom vyklizena, což znemožnilo lepší poznání zánikového horizontu. Pravděpodobně došlo i k odstranění architektonických prvků a dalších dokladů stavebního vývoje, které byly v té době již součástí sutě, zčásti použité na úpravy terénu v areálu hradu.

Projekty a průzkumy

Výraznějším stabilizačním zásahům provedeným v posledních letech předcházely od roku 1995 nutné přípravné

14 DURDÍK, T.; ÚLOVEC, J., c. d., s. 21–22. KAMENICKÁ, E., cit. 6, s. 1–3.

15 V roce 1995 byla zpracována urbanisticko-krajinářská studie pro návrh krajinné památkové zóny Gutštejn–Šipín. KAMENICKÁ, E., cit. 6, s. 1–2, 9.

kroky. Toho roku byla zřícenina hradu Gutštejna zaměřena (obr. 2) a byly pořízeny rešerše z archivních pramenů a odborné literatury.¹⁶ V roce 1996 následoval stavebně-historický průzkum a takzvaný projekt záchrany,¹⁷ který statiku velké části památky vyhodnotil jako havárii (jádro hradu a jižní parkánová hradba) a technický stav zbytku hradu označil jako špatný. Došlo i na zaměření historické cesty z údolí směrem na hrad. Geodeticky byly vytyčeny hranice zázemí hradu,¹⁸ umožňující následné vydělení jeho vlastní parcely z rozsáhlého lesního pozemku. Následujícího roku bylo zajištěno torzo interiérových omítek severního paláce.¹⁹ V období let 1997–2001 probíhaly archeologické výzkumy ve vztahu k nejvíce narušeným úsekům zdí a pro zpřesnění dosavadních poznatků získaných

Obr. 3. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Západní část jižního paláce, pohled od severovýchodu. Stav před opravou. (Foto T. Karel, 2006)

16 DURDÍK, T.: *Gutštejn, zřícenina hradu*. ÚLOVEC, J., c. d.

17 DURDÍK, T.; ÚLOVEC, J., c. d. RINEŠ, J.: *Hrad Gutštejn, k. ú. Okrouhlé Hradiště, okr. Tachov*.

18 KAMENICKÁ, E., cit. 6, s. 2.

19 KAMENICKÁ, E., cit. 6, s. 7.

Obr. 4. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Západní část jižního paláce, pohled od severovýchodu. Stav po opravě z roku 2009, včetně spárování v dolní části zdí a překrytí koruny zdiva drnovým povlakem, které byly provedeny dodatečně v roce 2011. (Foto P. Sokol, 2012)

stavebně-historickým průzkumem.²⁰ E. Kamenická tehdy pořídila také fotodokumentaci částí zříceniny, které byly v havarijním stavu, a všech jejích ohrožených detailů.²¹

V roce 2000 byl aktualizován projekt statického zajištění a proveden dendrochronologický průzkum konstrukčních prvků ve věži.²² Téhož roku vznikla také naučná stezka s Gutštejnem jako její součástí.²³ V období let 2002–2003 se uskutečnil průzkum dřevěných prvků ve zdivu Gutštejna (kromě věže). Na jeho výsledky navázalo dendrochronologické datování lešeňového nosníku v úrovni prvního patra jižního paláce.²⁴

20 KAMENICKÁ, E., cit. 5.

21 KAMENICKÁ, E.: *Gutštejn, hrad*, (Fotodokumentace havarijních stavů).

22 FUCHS, M.: *Gutštejn – zřícenina hradu – stavební úpravy*. KAMENICKÁ, E., cit. 9, s. 7.

23 KAMENICKÁ, E., cit. 9, s. 8.

24 Okolnosti a výsledky tohoto průzkumu včetně analýzy výskytu dřevěných prvků viz PROCHÁZKA, Z.: *Nové letopočty v dějinách hradů Plzeňského kraje*, s. 144–148, 151–153.

Obr. 5. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Jižní palác, pohled od jihozápadu. Stav před opravou. (Foto P. Sokol, 2006)

Obr. 6. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Jižní palác, pohled od jihozápadu. Stav po opravě. Světlým zabarvením se vyznačují části dozděné v roce 2009 (záklenky a špalety oken, koruna jižní i západní zdi). V závěru prací v roce 2011 byla provedena dodatečná retuš tohoto výrazně světlého odstínu po předchozích opravách a vápenných výluhů. (Foto P. Sokol, 2011)

Obr. 7. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Západní část jižního paláce, nika ve východní stěně. Stav před opravou. Po levé straně niky jsou ve zdivu patrné zbytky lešeňových nosníků. (Foto L. Havlovic, 2009)

Obr. 8. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Západní část jižního paláce, nika ve východní stěně. Stav po opravě v roce 2009. (Foto L. Havlovic, 2011)

Obr. 9. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Západní zeď horního nádvoří, pohled od východu. Stav před opravou. (Foto L. Havlovic, 2009)

Obr. 10. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Západní zeď horního nádvoří, pohled od východu. Stav po opravě (dozdění, spárování, dřevový pokryv koruny). Vpředu je vidět přechod přes torzo severní zdi jižního paláce na horní nádvoří. (Foto L. Havlovic, 2011)

Stavební zajištění

Opravy provedené správou bezdružického panství v roce 1903 je možné charakterizovat jako snahu o „učesání“ zříceniny při zajištění těch jejích částí, které byly akutně ohroženy pokračující destrukcí, tedy především poškozených či již destruovaných záklenků a špalet okenních a dveřních otvorů, zeslabujících tak celé úseky zdí. Zásahy se týkaly zejména budovy vestavěné do jižního parkánu (nový záklenek a překlad dveřních otvorů, doplnění zdiva po stranách průchodů), jižního paláce (lícovaná přízdívka ke zbytku východního průčelí, opatřená náběhem na cihlový klenební pas, zaklenutí a úprava vstupního a okenního otvoru ve východní části, obnova záklenků a některých špalet u oken v západní části, úprava průchodu mezi východní a západní částí a nahrazení jeho záklenku

překladem, vytvoření nároží v místě jizvy po spojení příčné a zaniklé severní zdi východní části), severní hradby předního (dolního) nádvoří (nový líc v místech destruovaného východního i západního ukončení) a jižní hradby v přední části hradu (úprava okenního otvoru).²⁵

Další opravy, tentokrát velmi omezeného rozsahu, se uskutečnily během archeologických výzkumů v období let 1998–1999.²⁶ V roce 1998 bylo v nejnútnejším rozsahu opraveno zdivo na vnější straně jižní zdi jižního paláce a parkánového přístavku. Došlo také na vyzdění záklenku okenního otvoru v severní zdi severního paláce. V roce

25 DURDÍK, T., cit. 16. ÚLOVEC, J., c. d. DURDÍK, T.; ÚLOVEC, J., c. d., příloha 3.

26 KAMENICKÁ, E., cit. 9, s. 8.

Obr. 11. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Severní stěna severního paláce, pohled od západu. Stav před opravou. Patrné je dodatečné zesílení a navýšení zdi v důsledku pozdější výstavby paláce. (Foto L. Havlovic, 2010)

Obr. 12. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Severní stěna severního paláce, pohled od západu. Stav po opravě doplněním přízdívky se snahou o rozlišení vývoje zdiva. Projekt předpokládal přízdívku na způsob opěráku se zarovnanými šikmými plochami ve dvou úrovních ve střední části (naznačení druhotného zesílení); dodatečnou opravou odstraněna lícová plocha a naznačeno neukončené zdivo. (Foto P. Sokol, 2012)

Obr. 13. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Věž, pohled na severní a východní stěnu. Stav vnitřní strany koruny zdiva před opravou. Střílny v horních patrech s dřevěnými překladky. V úrovni parapetu spodního okénka probíhá lešeňový nosník; pod tímto okénkem jsou ve zdivu patrné zbytky části trámového roštu. (Foto P. Sokol, 2010)

1999 následovalo doplnění a částečné navýšení oblého severozápadního nároží hradního jádra a dozdění sousedního střílnového okénka v západní hradbě.²⁷

Stabilizační práce většího rozsahu byly zahájeny v roce 2009. Probíhaly v souladu s projektovou dokumentací od M. Fukse, vycházející ze stavebně-historického průzkumu provedeného T. Durdíkem, a při úzké spolupráci projektanta, pracovníků územního odborného pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu a provádějící firmy.²⁸ Samozřejmostí byly pravidelné kontrolní dny s konzultacemi postupů a způsobu práce a jejich vysvětlování zedníkům.

V roce 2009 se stabilizační zásahy soustředily na západní část jižního paláce (tedy bez východní vstupní části). Jednalo se o tyto práce:

- doplnění okenních záklenků v prvním patře,²⁹

27 KAMENICKÁ, E., cit. 21. KAMENICKÁ, E., *Gutštejn hrad, Nálezková zpráva archeologického výzkumu*, s. 1.

28 Práce v roce 2009 prováděl Dalibor Frňka, stavitel. V období let 2010–2011 to byla firma BOLID-M s. r. o.

29 Vyobrazení z roku 1844 ukazuje všechny tyto záklenky jako zborcené. Je tedy zřejmé, že byly opětovně vyzděny v rámci oprav hradu v roce 1903.

Obr. 14. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Severní zeď jižního paláce, pohled od jihozápadu. Zdivo v plné šířce dochováno pouze ve spodní úrovni, výše vlevo je výrazně erodované bez líce. Uprostřed přechod z jižního paláce na horní nádvoří. (Foto P. Sokol, 2006)

- vyspravení špalet okenních otvorů (obr. 3 a 4),
- zpevnění koruny jižní zdi (obr. 5 a 6),
- částečné spárování,
- vyspravení niky s cihlovým záklenkem ve východní stěně (obr. 7 a 8),
- zvýšení koruny navazující západní zdi paláce,
- navýšení koruny západní zdi uzavírající horní nádvoří mezi jižním a severním palácem (obr. 9 a 10).

V této etapě však ještě nedošlo k položení drnového pokryvu na opravené koruny zdí. V souvislosti s uvedenými pracemi byla pořízena operativní dokumentace s důrazem na podchycení stop stavebního vývoje a vzhledu prvního patra západní části jižního paláce.³⁰ U nejvíce destruovaného okenního otvoru se zcela nově vyzděným záklenkem se přikročilo i k doplnění špalet a parapetu v jejich plné hmotě, ač se doplňování tohoto typu snažil Národní památkový ústav původně vyhnout. Problematická může být i výška dozdivní koruny destruovaných úseků západní zdi horního nádvoří a navazující západní zdi jižního paláce. V prvním případě je pravděpodobné, že v místech destruovaného zdiva doplňovala dvě existující střílny v této zdi ještě střílna třetí (na fotografiích od J. Gryce z roku 1976 je zde patrný zvětšený otvor).³¹ Podobně u západní zdi jižního paláce nelze vyloučit, že po zániku roubené komory zde bylo dodatečně zřízeno okno. Při stanovení výšky dozdivky v obou místech tak převážilo bezpečnostní hledisko a zeď byla navýšena nad úroveň spodních parapetů potenciálních otvorů. Negativním důsledkem této etapy byly vápenné výluhy, projevující se světlým zbarvením na jinak tmavém zdivu, především v horní úrovni vnější strany zdi paláce.

Druhá etapa stabilizačních opatření v roce 2010 se týkala severního paláce a přilehlé věže. Zahrnovala

Obr. 15. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Severní zeď jižního paláce po opravě. Ve spodní úrovni zdi je vidět doplnění líce, v horní úrovni (vlevo) zpevnění jádra zdiva bez lícové plochy. Koruna zdiva překryta drnovým pokryvem. Uprostřed upravený přechod přes torzo zdi na horní nádvoří (ponecháním původní průrvy při jejím zmenšení a přizdění ochranných vrstev); modelací terénu naznačen směr přístupu. Ve zdivu ponechána i spodní část kmenu uschlé borovice. (Foto L. Havlovic, 2011)

- opravu a navýšení oblého severozápadního nároží paláce, dozdivaného již v roce 1999,
- stabilizaci západního ukončení severní zdi paláce,
- vyspravení špalet a záklenků okenních otvorů,
- zpevnění koruny zdiva,
- lokální spárování a doplnění lícových ploch zdi.

Bergfrit byl v této etapě zajištěn z vnější strany. Přitom proběhla

- fixace ploch omítek dochovaných pouze ve svém jádru, zato však ve značném rozsahu,
- přezdění vnější strany koruny věže, která se již delší dobu nacházela v havarijním stavu,
- lokální vyspravení vnějšího líce doplněním jednotlivých kamenů a spárováním,
- odstranění suché borovice u jihozápadní strany věže, potenciálně svým pádem ohrožující jak blízké zdivo, tak i návštěvníky.

Od roku 2010 dílo prováděla jiná firma, což se zpočátku negativně promítlo do výsledků práce. Je tak nutné konstatovat nepříliš zdařilé ukončení zdi severního paláce se stopami postupného zesílení a navýšení (obr. 11). Současný vzhled zhotovené ochranné přizdivky (obr. 12) je navíc výsledkem opravy, kterou byli zedníci nuceni provést poté, co tuto část předtím již jednou zajistili. Příčinou nespokojivého vzhledu bylo nejednoznačné pojetí opravy daného místa v jinak kvalitním projektu v kombinaci se zaučováním nových zedníků a absencí předchozí dostatečné diskuse o způsobech řešení. Svou roli však sehrál také velmi špatný technický stav zdí, který výrazně limitoval

30 KAREL, T.: Gutštejn – hrad, oprava zdiva jižního paláce 2009. 31 Č. neg. 96 663, 99 317, fotoarchiv ú. o. p. v Plzni Národního památkového ústavu.

možnosti jejich zajištění – míra citlivosti zásahu se musela podřídit požadavku funkčnosti. Následná oprava měla již jen dílčí rozsah a k celkové nápravě příliš nepomohla. Další stabilizace podobných míst (rozvolněné lomové plochy zdí) proběhly již uspokojivým způsobem.

V roce 2011 byl proveden největší objem prací, které se kromě severního paláce týkaly všech částí hradní zříceniny.

Zásahy se soustředily zejména na věž, jižní palác, sklep, severní hradbu východní části hradu, jižní parkán a na jižní parkánovou hradbu.

Na bergfritu se uskutečnily tyto práce:

- oprava havarijního stavu vnitřní strany koruny zdiva (obr. 13),
- položení drnového pokryvu koruny zdiva,
- oprava mladšího vstupu na západní straně,
- zazdění druhotně prolomeného a erozí zvětšovaného otvoru a menších kaveren při patě věže.

Na jižním paláci došlo k

- stabilizaci zdiva i omítek východní části,
- pokusu o patinaci vápenných výluhů z etapy roku 2009 a starších zásahů používajících cementové pojivo (v druhém případě bez znatelných výsledků),

Obr. 16. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Stavění v jižním parkánu, pohled z jižního paláce od severozápadu. Stav před opravou koruny a horních partií zdiva. (Foto P. Sokol, 2006)

Obr. 17. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Stavění v jižním parkánu, pohled z jižního paláce od severozápadu. Stav po opravě. (Foto P. Sokol, 2012)

Obr. 18. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Jižní parkánová hradba, pohled na průběh hradby od jihozápadu. Stav před opravou. Vpředu destrukce parkánu způsobená zánikem úseku parkánové hradby. (Foto P. Sokol, 2006)

Obr. 19. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Jižní parkánová hradba, pohled na průběh hradby od jihozápadu. Stav po opravě (dozdění parkánové hradby, vyplnění destrukce terénu parkánu, zakrytí koruny hradby). (Foto P. Sokol, 2012)

- zpevnění jádra i líce zdiva západní části severní (nádvorní) zdi a k úpravě přechodu přes severní zeď na horní nádvoří (obr. 14 a 15),

- položení drnového pokryvu koruny zdi celého paláce.

V případě sklepa proběhlo

- vyplnění destruovaných ploch stěn,

- fixace valené klenby několika sty dubových klínků při zajištění propustnosti vrcholu klenby (pro zamezení šíření vlhkosti po rubu klenby k jejím patám).

Na parkánovém přístavku se jednalo opět o opravu koruny zdi a jejich zadrnování (obr. 16 a 17), o lokální doplnění líce zdiva a spárování zdiva.

Na navazující jižní parkánové hradbě, postavené na prudkém skalnatém svahu, došlo k

- doplnění rozsáhle destruovaných úseků, ohrožujících stabilitu parkánu,

- modelaci části koruny pro odvádění srážkové vody z přilehlého povrchu parkánu; tomu odpovídala i mírná lokální úprava povrchu terénu bez zasahování do historických souvrství,

- zakrytí koruny drny (obr. 18 a 19).

Jižní hradba ve východní části hradu byla přezděna v rozvolněném úseku své koruny, horní část zdi byla vyspárována (obr. 20 a 21), bylo vyklínováno zdivo na vnější straně. Prasklý kamenný překlad okna byl opětovně položen vyrovnávkou z kamenů.

Práce na severní hradbě východní části hradu zahrnovaly

- přezdění koruny v havarijním stavu,

- dozdění destruovaného styku hradby s oblým nárožím hradního jádra,

- spárování horních partií hradby,

- položení drnového pokryvu (obr. 22–25).

Až na vysokou severní zeď severního paláce s užší korunou byly drnovým pokryvem opatřeny všechny stabilizované úseky, včetně úseků opravovaných v období let 2009–2010.

Opravy prováděné v rámci všech tří etap spočívaly především ve zpevnění vrchních částí zdi jejich přezděním, v doplnění zdiva ve svislých a destruovaných plochách, vyklínování spár a drobných kaveren kamenem na sucho, spárování a ve vytvoření souvislého drnového pokryvu zpevněných korun, navazujícího na původní drnový pokryv úseků, do nichž nebylo zasahováno. Z technologického hlediska použita vápenocementová malta odpovídala projektu, jenž stanovil složení pojiva z vápna a bílého cementu v poměru 5:1. Plnivem byl říční křemičitý písek se spojitou granulací 0,01–6 mm. Poměr pojiva a plniva se pohyboval mezi 1:2 až 1:2,5. Pro probarvení bylo použito barevného písku. Písek do malty nepocházel z místní zvětralé ruly, jehož použití by posléze způsobilo, vzhledem k vysokému obsahu

Obr. 20. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Jižní hradba východní části hradu, pohled od západu. Stav před opravou. (Foto T. Karel, 2006)

Obr. 21. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Jižní hradba východní části hradu, pohled od západu. Stav po opravě. Rozsah přezdění a spárování je patrný světlým zbarvením zdi. (Foto P. Sokol, 2012)

Obr. 22. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Severní hradba východní části hradního jádra, pohled od jihovýchodu. Stav před opravou. (Foto T. Karel, 2006)

Obr. 23. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Severní hradba východní části hradního jádra, pohled od jihovýchodu. Stav po opravě (nové vyzdění proluky, přezdění koruny, spárování, položení drnů). (Foto P. Sokol, 2012)

zvětralých živců a slíd, rozklad malty na nestabilní jílové materiály. Koruny zdiva, omítky a ostatní maltové plochy byly fixovány, hydrofobizovány a konzervovány prostředky *Porosil*.³²

Přezdívané a nově spárované úseky zdiva se za vlhka natíraly vodou obsahující nečistoty z povrchu terénu (prach, hlína, drobná stavební suť apod.) s cílem alespoň částečně potlačit oproti okolnímu tmavému zdivu světlejší odstín opravovaných částí, vzniklý především přítomností malty ve spárách a – i přes použití barevného písku – světlejším odstínem samotné malty.³³

Restaurátorsky byly zajištěny plochy původních omítek na interiérové stěně severního paláce, vnějším pláštěm bergfritu a vnitřních plochách východní části jižního paláce.³⁴

Charakter prací, prováděných jen v nejnútnejším rozsahu, vycházel z konzervačního pojetí péče o hradní

zříceninu. Důraz byl kladen na zachování co největší míry autentičnosti a na co největší podobnost použitého materiálu a způsobu úpravy stabilizovaných ploch s původními

32 Detailněji k technologii BÁRTA, J.: *Hrad Gutštejn, okr. Tachov*. V roce 2010, vzhledem k pozdnímu termínu (podzim) a nižším teplotám při realizaci prací, byly postupy a konkrétní prostředky konzultovány zástupcem prováděcí firmy s autorem technologického postupu, Ing. arch. J. Bártou.

33 Tyto úpravy se ukázaly zčásti účinné pouze na některých místech. Opravované úseky zdi jsou tak po necelém roce od dokončení prací jasně patrné svou světlejší barvou. Nejméně se barevnost i složení malty povedly při finálním zazdívání otvorů v tmavé dolní části vnějšího pláště bergfritu, jež je v pohledech příchozího návštěvníka zvláště exponována.

34 K ošetření interiérových omítek severního paláce NOVÁK, P.: *Zajištění fragmentů štukových povrchů zdiva na hradě Gutštejn*.

Obr. 24. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Severní hradba východní části hradního jádra, pohled od jihozápadu. Detail zdiva v proluce před opravou. (Foto P. Sokol, 2006)

zdejšími konstrukcemi.³⁵ Hrad byl vystaven z místní břidlice. Jako stavební materiál při opravách byl kromě původního kamene použit i shodný kámen (volně ležící), sesbíraný v areálu zříceniny, na okolních svazích a v údolí potoka Hadovky, z velké části pak kámen získaný svozem z nedaleké bourané stodoly postavené ze stejného materiálu (tuto možnost v roce 2010 našla a zajistila prováděcí firma).

Při všech zednických pracích se uplatnila dvě základní pravidla:

1. Ze statického hlediska dostatečně zajistit opravovaná místa a zamezit zatékání srážkové vody do zdiva.
2. Zásahy omezit na nezbytné minimum a jejich charakter přizpůsobit původním úsekům zdiva.

Při stabilizaci korun zdí byla zachována jejich stávající výška (výjimkou byla místa, u nichž došlo k mírnému navýšení zdiva v zájmu jeho větší stability a ve prospěch bezpečnosti návštěvníků). Líce zdí byly vyspravovány pouze lokálně a v nezbytných případech (místa s rozvolněným zdivem, usnadňující přístup srážkové vodě, hlubší kaverny). Parapety okenních otvorů byly vyspravovány opět jen v nejnútnejší míře doplněním jednotlivých kamenů a potlačením největších nerovností tak, aby se na nich nezačtyovala srážková voda.

V případě nádvoří zdi jižního paláce, jejíž severní líc je schován pod úrovní terénu na nádvoří (jižní líc byl téměř v celé délce i výšce destruován), bylo zdivo zpevněno na jižní straně lokálním doplněním líce a zvýšením jeho

Obr. 25. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Severní hradba východní části hradního jádra, pohled od jihozápadu. Detail zdiva po opravě (dozdění, položení drnového pokryvu). (Foto P. Sokol, 2012)

úrovně. V horní úrovni západního úseku pak bylo upraveno jako torzo bez lícovaných ploch.

Jedním z koncepčně nejnáročnějších aspektů opravy zříceniny hradu Gutštejna bylo řešení přechodu přes torzo právě zmíněné nádvoří zdi z prostoru přízemí jižního paláce na výše položenou úroveň nádvoří. Doposud návštěvníci přecházeli přes nejnižší úsek zdiva, což vedlo k další erozi. V nedávné době uplatněné řešení překonání zdiva šetrnějším způsobem – krátkým dřevěným schodištěm – se neosvědčilo; nové schodiště mělo jen krátké trvání. V rámci prací v roce 2011 byl zamítnut pokus vyzdít kamenné schodiště, neboť tím by se nepříznivě změnilo celkové vyznění této části zříceniny. Místo toho byl existující přechod mírně nadezděn a zúžen, s vytvořením několika náznaků „přirozených“ stupňů v tloušťce zdiva (obr. 14, 19, 20). Úprava tak umožnila přístup z jižní části hradního

35 K požadovanému přístupu památkové péče k hradním zříceninám z hlediska jejich úprav viz například SOKOL, J.; DURDÍK, T.; ŠTULC, J.: *Ochrana, údržba a stavební úpravy zřícenin hradů*, s. 9–19. SCHUBERT, A.: *Opravy hradů, městských hradeb a jiných neúplně dochovaných staveb*, s. 47–54. VINAŘ, J.: *Opravy a zpevňování zdiva zřícenin*, s. 58–69. Nejnověji pak RAŽÍM, V.: *Zříceniny hradů a městské hradby v současné praxi památkové péče*, s. 10–60. ŽIŽKA, J.: *K technologii a stavebním postupům při opravách torzálně dochovaných staveb*, s. 18–31.

jádra do části severní při ponechání torzálního vzhledu daného, komunikačně již ustáleného místa, přičemž byly zohledněny požadavky na ochranu původní hmoty zdi.

Pro zachování tradiční siluety a přírodního prostředí místa zůstaly součástí hradní zříceniny zdravé borovice v prostoru hradního jádra a jalovce na koruně bergfritu – jsou to charakteristické prvky zříceniny hradu Gutštejna, takto vnímané již několika generacemi návštěvníků.

S odstupem necelého roku a jedné zimy od dokončení díla lze nyní zhodnotit alespoň zčásti i úspěšnost přetrvání nového drnového pokryvu korun zdiva. Až na některé strmé úseky zůstal pokryv zachován a vytváří již přirozeně působící vrstvu. Původní travní porost drnů přežil jen částečně, přirozenou cestou se ale v drnovém pokryvu uchycují nové rostliny místního původu.

Práce se obešly takřka bez zásahů do terénu. Výjimku představovala lokální úprava povrchu jižního parkánu pro odtok srážkové vody a očištění styku severní zdi východní částí hradu s hradním jádrem (místo bylo, podobně jako jižní parkán, zkoumáno již při předchozích archeologických výzkumech). Totéž se týkalo i jižní parkánové hradby, kde byla za účelem doplnění zborcených úseků a přizdění krycí vrstvy koruny zdiva sledována její vnitřní hrana, opět místy zakrytá drny. Poslední zásah do terénu souvisel s očištěním destruované severní zdi jižního paláce, a to opět v zájmu jejího zpevnění. Ani ten se však nedotkl přímo terénu a práce zde probíhaly pouze za archeologického dozoru.

V rámci dokumentace pořizované během památkové obnovy byl v horní části bergfritu proveden V. Razímem operativní průzkum, jehož součástí bylo i geodetické zaměření dochované části unikátního trámového roštu pocházejícího z počátku dvacátých let 15. století (obr. 26).³⁶ Současně vznikl dendrochronologický rozbor roštu a dalších dřevěných prvků (nosníky lešení, zhlaví stropních trámů, překlady okének), který potvrdil výsledky průzkumu této konstrukce z roku 2000 a dataci stavební úpravy horní části bergfritu nad trámovým rostem do konce osmdesátých let 15. století.³⁷ Všechna dřeva i nyní získaná dendrodata ukazují, že dochovaná podoba hradu Gutštejna je výsledkem až několika přestaveb uskutečněných ve dvacátých, třicátých a osmdesátých letech 15. století.

Literatura

- DURDÍK, Tomáš: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha, Libri, 2000.
- DURDÍK, Tomáš: *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, Dodatky 2*. Praha, Libri, 2005.
- DURDÍK, Tomáš; SUŠICKÝ, Viktor: *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků, Západní Čechy*. Praha, Agentura Pankrác, 2005.
- JÁNSKÝ, Jiří: *Hroznotovci a páni z Gutštejna*. Domažlice, Nakladatelství Českého lesa, 2009.
- JÁNSKÝ, Jiří: *Kronika česko-bavorské hranice. 1. díl, (1400–1426)*. Domažlice, Nakladatelství Českého lesa, 2001.
- KAMENICKÁ, Eva: Archeologický výzkum hradu Gutštejna. *Hláska*. 1999, roč. 10, č. 3, s. 37–39.
- KAMENICKÁ, Eva: Hrad Gutštejn – závěrečná 4. etapa archeologického výzkumu v rámci programu „Věda a výzkum“. *Hláska*. 2000, roč. 11, č. 4, s. 60.
- MENCLOVÁ, Dobroslava: *České hrady*. 1. díl. Praha, Odeon, 1972.
- PROCHÁZKA, Zdeněk: Nové letopočty v dějinách hradů Plzeňského kraje, Příspěvek k dendrochronologickému datování a rozboru zdiva hradních zřícenin. In *Dějiny staveb 2003*. Plzeň, Petr Mikota, 2004, s. 144–175.
- PROCHÁZKA, Zdeněk; ÚLOVEC, Jiří: *Hrady, zámky a tvrze okresu Tachov*. 1. díl. Tachov, Okresní muzeum v Tachově, 1988.
- RAZÍM, Vladislav: Zříceniny hradů a městské hradby v současné praxi památkové péče. *Památky středních Čech*. 2010, roč. 24, č. 2, s. 10–60.
- SCHUBERT, Alfréd: Opravy hradů, městských hradeb a jiných neúplně dochovaných staveb, Požadavky památkové péče a jejich technické řešení. In *Zříceniny historických staveb a jejich památková ochrana*. Příloha časopisu Zprávy památkové péče, roč. 58. Praha, Státní ústav památkové péče, 1998, s. 47–54.

Obr. 26. Okrouhlé Hradiště, zřícenina hradu Gutštejna. Věž, pohled z dodatečně proraženého vstupního otvoru na západní straně. Zbytky trámového roštu z 20. let 15. století a okénko s dřevěným překladem z 80. let 15. století. (Foto P. Sokol, 2010)

Celou akci konzervace a památkové obnovy zříceniny hradu Gutštejna, včetně souvisejících průzkumů, výzkumů a potřebné dokumentace, umožnila dotace poskytnutá Ministerstvem kultury v rámci takzvaného *Integrovaného systému programového financování* (ISPROFIN/SMVS). Souhrnně dotace činila 5 080 000 Kč, přičemž na nejrozsáhlejší práce v etapě roku 2011 byly vynaloženy finanční prostředky v objemu 2 357 870 Kč (z toho 107 870 Kč bylo z vlastního rozpočtu územního odborného pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu). Dílo provedené v etapách let 2009 a 2010 stálo 1 500 000 Kč a 1 330 000 Kč.

36 ČERNÝ, M. et al.: *Hrad Gutštejn, Bergfrit – dřevěná konstrukce ve stěnách 3. patra*. KYNCL, T., cit. 9.

37 Dendrochronologicky byl datován i zbytek lešeňového nosníku v severní zdi východní části hradu (1426); tamtéž. K dendrodatům z roku 2000 viz Kamenická, E., cit. 9.

SOKOL, Jan; DURDÍK, Tomáš; ŠTULC, Josef: Ochrana, údržba a stavební úpravy zřícenin hradů. Praha, Státní ústav památkové péče, 1998.

ÚLOVEC, Jiří; JÁNSKÝ, Jan: Hrad Gutštejn. In *Západočeský historický sborník*. 6. Plzeň, Státní oblastní archiv v Plzni, 2000, s. 75–103.

VINAŘ, Jan: Opravy a zpevnování zdiva zřícenin. In *Zříceniny historických staveb a jejich památková ochrana*. Příloha časopisu Zprávy památkové péče, roč. 58. Praha, Státní ústav památkové péče, 1998, s. 58–69.

ŽIŽKA, Jan: K technologii a stavebním postupům při opravách torzálně dochovaných staveb. *Památky středních Čech*. 2011, roč. 25, č. 2, s. 18–31.

Nepublikované zprávy, projekty, plány

BÁRTA, Jan: *Hrad Gutštejn, okr. Tachov, Technologie opravy hradu*. In FUCHS, Miroslav: *Gutštejn – zřícenina hradu – stavební úpravy, Aktualizace statického zajištění*. Praha, 2000. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

ČERNÝ, Martin et al.: *Hrad Gutštejn, Bergfrit – dřevěná konstrukce ve stěnách 3. patra*. Praha, 2011. Geodetické zaměření stávajícího stavu, technická zpráva. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

DURDÍK, Tomáš: *Gutštejn, zřícenina hradu*. Praha, 1995–1996. Zaměření. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

DURDÍK, Tomáš; ÚLOVEC, Jiří: *Hrad Gutštejn, katastrální území Okrouhlé Hradiště, okr. Tachov*. Praha, 1996. Stavebně historický průzkum. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

FUCHS, Miroslav: *Gutštejn – zřícenina hradu – stavební úpravy, Aktualizace statického zajištění*. Praha, 2000. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

KAMENICKÁ, Eva: *Hrad Gutštejn, Předběžná nálezořová zpráva o zjiřtovacím archeologickém výzkumu*. Plzeň, Památkový ústav v Plzni, 1997. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

KAMENICKÁ, Eva: *Hrad Gutštejn, Předběžná nálezořová zpráva o předstihovém archeologickém výzkumu*. Plzeň, Památkový ústav v Plzni, 1998. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

KAMENICKÁ, Eva: *Gutštejn, hrad*. Fotodokumentace havarijních stavů. Plzeň, 1998. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

KAMENICKÁ, Eva: *Gutštejn hrad, Nálezořová zpráva archeologického výzkumu*. Plzeň, Památkový ústav v Plzni, 1999. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

KAMENICKÁ, Eva: *Gutštejn hrad, zjiřtovací archeologický výzkum 2000, IV. etapa*. Plzeň, Památkový ústav Plzeň, 2000. Předběžná nálezořová zpráva. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

KAMENICKÁ, Eva: *Gutštejn hrad, Souhrnná zpráva z jednotlivých etap výzkumu*. Plzeň, Památkový ústav v Plzni, 2001. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

KAMENICKÁ, Eva: *Komplexní průzkumy a dokumentace areálu zříceniny hradu Gutštejna a jeho postavení v krajinné památkové zóně*. Plzeň, Státní památkový ústav v Plzni, 2001. Zpráva o projektu vědy a výzkumu. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

KAMENICKÁ, Eva: *Průzkumy a dokumentace areálu zříceniny hradu Gutštejna a jeho postavení v krajinné památkové zóně*. Plzeň, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviřtě v Plzni, 2005. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

KAREL, Tomáš: *Gutštejn – hrad, oprava zdiva jižního paláce 2009*. Plzeň, 2009. Nálezořová zpráva OPD. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

KYNCL, Tomáš: *Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků hradu Gutštejn*. Brno, 2011. Výzkumná zpráva č. 091-11. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

NOVÁK, Pavel: *Zajiřtění fragmentů štukových povrchů zdiva na hradě Gutštejn*. Praha, 2011. Restaurátorská zpráva. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

RINEŠ, Jindřich: *Hrad Gutštejn, k. ú. Okrouhlé Hradiřtě, okr. Tachov*. Praha, 1996. Studie statiky a zajiřtění konzervace ruiny hradu. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

ÚLOVEC, Jiří: *Gutštejn, historie hradu a jeho držitelů*. Průzkum archivního materiálu a literatury. Praha, 1995. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni.

Summary

Gutštejn – surveys into and stabilisation of the castle ruins

Keywords: *Gutštejn — repairs and remodelling of castle ruins — surveys — architecture of ruins — masonry conservation*

The general stabilisation of the ruins of Gutštejn Castle near Konstantinovy Lázně in the Pilsen Region was completed in 2011. Commenced in 2009, the works continuously advanced to the new stage a year later. The most extensive works were implemented in 2011, encompassing all parts of the castle ruins. The repairs mainly consisted in bolstering the upper parts of the walls by relaying their stones, completing the masonry's vertical and fractural surfaces, wedging out and jointing the masonry. Moreover, a compact sod was created to cover bolstered apexes and continue the original sod of untouched segments. Surfaces of original plasters were stabilised by restorers. Carried out only to an indispensable extent, the works intrinsically resulted from the conservation approach to the architectural preservation of

castle ruins, with the emphasis put on preserving the utmost extent of authenticity of the stabilised surfaces and their similarity to the original masonry structures in terms of materials and treatment methods.

Within the above mentioned works, preserved parts of a unique beam grill dating back to the 1420s were documented in the keep's upper section. Simultaneously, dendrochronological surveys into other wooden components (scaffolding piles, heads of ceiling beams, window lintels) were concluded, dating the remodelling of the keep's upper section to the 1480s.

In order to evaluate the stabilisation of the castle ruins, previous surveys and construction works related to this historic site were summarised, going as back as 1995 when its administrative control was taken over by the professional state-funded heritage preservation agency, namely, the Heritage Institute in Pilsen (as was its name at that time).

(Translated by Karel Matásek)